

KAMUOYU OLUŞUM SÜRECİNDE SOSYAL HAREKETLER VE MEDYA

Selim KILIÇ*

ÖZET

Karşı bir hareket, ya da mevcut düzeni eleştiri olarak nitelendirilen sosyal hareketler, özellikle 1960 sonrasında çevrenin kirlenmesi, kaynakların tüketilmesi, kadın-erkek eşitliği, Kuzey-Güney çelişkisi gibi geniş bir alanda kendini göstermeye başlamıştır. Sosyal hareketler, kimi değerlerin doğada ve insanda büyük tahribatlar yaptığını topluma göstermeyi kendisine görev edinmiştir. Sosyal hareketlerin topluma tanıtımaya çalıştığı çevre kirliliği, kadın-erkek eşitsizliği, savaş, ekonomik çelişkiler, işsizlik gibi sorunlar, aynı zamanda onları güçlendiren unsurlar olmuştur. Sosyal hareketlerin güçlenmesinde, medyanın desteği ile oluşturduğu kamuoyu önemli rol oynamıştır. Medya bir yandan sosyal hareketlerin bireylere ulaşmasını sağlarken, diğer yandan da demokrasinin daha işlevsel hale gelmesini sağlamıştır. Bu çalışmada çevre, feminist, anti-nükleer hareket gibi sosyal hareketlerin demokratik toplumda medya aracılığı ile nasıl kamuoyu oluşturduğu incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Hareketler, Medya, Kamuoyu, Demokrasi, Kamuoyu Aktörleri.

SOCIAL MOVEMENTS AND MEDIA IN THE PROCESS OF PUBLIC OPINION FORMATION

ABSTRACT

After especially 1960's social movements, which are regarded as oppositional movements or as tending to criticize and oppose to the existing socio-economic system, have began to appear in many areas, ranging from environmental problems, consumption of natural resources to the gender equality and the North and South problematic in terms of wealth sharing. Social movements aim to show that some values cause destruction on nature and people. The problems such as environmental pollution, gender inequality, war, economic inequalities and unemployment, about which social movements try to create awareness, have also been the factors which empower them. Public opinion, which is formed by the support of media, has played an important role in the empowerment of social movements. While media is, on one hand, making individuals aware of social movements, on the other hand, it makes democracy more functional. In this study how social movements, such as environmental, feminist and anti-nuclear movements form public opinion using media in a democratic society is examined.

Keywords: Social Movements, Media, Public Opinion, Democracy, Actors of Public Opinion

---

* Yrd. Doç. Dr., Niğde Üniversitesi, İ.İ.B.F., Kamu Yönetimi Bölümü

GİRİŞ

Demokratik toplumların temel özelliklerinden biri kuşkusuz yurttaşların yönetime katılmasıdır. Yönetime katılma her ülkede farklı özellikler taşımakla birlikte temel olarak formel ve informal katılım olarak iki şekilde gerçekleşmektedir. Formel bir katılımı daha çok seçimler, informal katılımı ise çeşitli grupların yapmış oldukları eylemler öne çıkmaktadır. Demokratik toplumlarda yurttaşlar, farklı yollardan yönetimi etkilemek için çeşitli etkinliklerde bulunabilmektedir. Bu etkinlikler kimi zaman başarısız bir girişim olarak kalmakta kimi zaman da toplumun karşısına sosyal bir hareket olarak çıkmaktadır. Sosyal hareketler benzer görüş ve düşüncede olan yurttaşların oluşturduğu informal bir gruplar olarak adlandırılabilir. Informel gruplar, kendilerini haklı olarak gördükleri konularda yönetimin kendi lehlerine karar alması ya da alınmış olan kararı değiştirmesi için baskı yaparlar. Girişimleri sosyal bir hareket niteliğine dönüşmüş olan gruplar, bir yandan yönetime baskı yaparken diğer yandan da toplumsal alanda daha geniş bir taban bulmak için çaba sarf ederler.

Sosyal hareketlerin güçlü bir şekilde ortaya çıkması ya da varlıklarını sürdürebilmeleri görüş ve düşüncelerinin toplumda destek bulmasına bağlıdır. Bu desteğin sağlanabilmesi, büyük ölçüde medya ile kurulan ilişkilere bağlıdır. Çevre, feminist, anti-nükleer hareket gibi yeni sosyal hareketler olarak adlandırılan oluşumların başarısında ve geniş kitlelere ulaşmasında medya ile kurulan ilişkiler önemli rol oynamıştır. Gerek medya gerekse toplumla kurulan bu iletişim ağı, hem sosyal hareketlerin topluma ulaşmasını aracılık etmekte hem de toplumun sosyal hareketleri etkilemesine izin vermektedir. Ancak bu iletişim ağının kurulabilmesi, demokratik toplumlarda bile pek çok unsura bağlı olarak gerçekleşebilmektedir. Diğer bir ifadeyle demokratik olmayan toplumlarda böyle bir girişimin ortaya çıkması ve yaşaması olanaksızdır. Bu nedenle sosyal hareketlerin ortaya çıkması, öncelikle onun medya ve toplumla iletişim kurmasına izin veren yönetim sisteminin varlığına ve bu iletişimi olanaklı kılacak altyapıya bağlıdır. Çünkü bu iki koşul olmadan demokratik toplumda ne bağımsız bir kamuoyundan ne de sosyal hareketlerden bahsedilebilir.

Modern toplumda iletişim, demokratik bir yapının temel unsurlarından biri olarak kabul edilen medya aracılığıyla sağlanır. Sosyal hareketler medya ile varlık kazanırlar, onunla kamuoyu oluştururlar ve ancak onun sayesinde varlıklarını sürdürebilirler. Diğer bir ifadeyle sosyal hareketler medyanın desteğini aldığı sürece ayakta kalabilirler. Bu nedenle her sosyal hareket için medya, bir başlangıç olarak kabul edilir. Gerek çevrenin korunması amacıyla gerekse başka amaçlarla ortaya çıkan çeşitli sosyal hareketlerin hepsi bir şekilde kendisini topluma tanıtmak ve amaçlarını açıklamak zorundadır.

1. KAMUOYUNUN OLUŞUM SÜRECİ

Modern toplumda kamuoyu, çeşitli kamuoyu aktörlerinin kararsız halkı etkilemeye ya da onları belli konuda ikna etmeye çalıştığı ve görece serbest bir iletişim alanı olarak kabul edilmektedir. Bu tanıma göre kamuoyu, toplumsal alanda konuşularak, tartışılarak ortaya çıkan, genel kanaatlerin toplandığı bir alandır. Onun yapısı gereği, genel kanaatin oluşmasında her tür dış müdahaleye ve yönlendirmeye açıktır. Ancak kendisi dışarıdan etkilendiği kadar, kendisi de dışarıyı etkiler. Çevre, anti nükleer, feminist, barış hareketi gibi sosyal hareketlerin en önemli amacı, söz konusu kanaatlerin olabildiğince kendilerine yakın bir şekilde oluşmasını sağlayarak toplumsal alanda yurttaşların desteğini kazanmaktır (Imhof, 1996: 113).

Bugün kullanılan kamuoyu kavramına benzer bir gelişmenin *Aydınlanma Döneminde* ortaya çıktığı görülmektedir. Bu dönemden sonra, kamuoyu modern bir sosyal hareket olarak kabul edilmeye ve Batı toplumuna yerleşmeye başlamıştır. Kavramın Batı'da benimsenmesiyle birlikte giderek siyasal bir nitelik de kazanmaya başlamış ve böylece devletin egemenliği ile yurttaşlar arasındaki ilişkiyi düzenleyen bir alan haline gelmiştir. Kamuoyunun siyasallaşmasının nedeni, iletişim konusundaki gelişmelere paralel olarak kurumsallaşma sürecinde ortaya çıkan sorunlardan kaynaklanmaktadır (Isele, 1996). Böylece kamuoyu genel olarak taraf olan ve olmayan fikirlerin karşılıklı görüşülmesi sonucunda ideal düşüncenin ortaya çıktığı alan olarak kabul edilmiştir.

Kamuoyu kavramının siyasallaşmasının bugüne yansımaları son derece büyük olmuştur. Çünkü her şeyden önce modern toplumlarda kamuoyu, demokratik toplumun temel unsurlardan biri olarak kabul edilmiştir. Çeşitli görüşlerin, ideal düşüncenin kendisini ifade etmesi, toplumsal alanda yayılma gücüne bağlı olarak *halk oylamasına* dönüşebilme olanağına kavuşmuştur. Böylece demokrasi ve kamuoyu arasında doğrudan bir bağ kurulmuştur. Bu iki kavram arasındaki yakın ilişki olduğunu gösteren örnekler, çok daha önceleri Eski Yunan sitelerinde karşımıza çıkmaktadır. Gerçekten kamuoyunun tarihte bilinen ilk şekli, Eski Yunan'da yurttaşların özel yaşamın dışındaki konuları görüşmek için *Agora*'da toplanması gösterilmektedir (Fuchs, 2000). Böylece Agora yurttaşların devlet yönetimine ve toplumsal sorunlara ilişkin görüş ve düşüncelerini dile getirdikleri siyasal bir mekan haline dönüşmüştür.

Eski Yunan'dan günümüze kadar kamuoyu, modern toplumun yönetime katılmasının somutlaşmış bir şekli olarak kabul edilmektedir. Kamuoyunu Gerhards ve Neidhart, modern demokrasilerin temel anayasal bir organı olarak kabul ederler. Bu nedenle kamuoyu siyasal sistemle doğrudan ilişkili kavramlardan biri olarak görülür. Çünkü modern toplumda ortaya çıkan çok parçalı yapı, doğası gereği işlevsel farklılıkları da beraberinde getirmektedir. Böylece çok farklı parçalara ayrılmış sistem içerisinde toplumsal, ekonomik ve kültürel alanda sorunların artması kaçınılmazdır. Söz konusu olan bu çok parçalı yapı, kamuoyu aracılığı ile kendini demokratik sistemde ifade etme olanağına kavuşmakta ve bir bütünün parçası haline gelmektedir. Bu yapı siyasal sisteme de son derece olumlu yansımaktadır. Çünkü kamuoyu, siyasal sisteme çeşitli nedenlerden dolayı yönetime katılamayan çeşitli grupların sorunlarından haberdar olma ve böylece bu sorunlara çözüm bulma olanağı tanımaktadır (Schaffhauser, 1997).

Siyasal sistemin hangi sorunları öncelikle ele alması ve çözüm üretmesi gerektiği konusunda da kamuoyu etkin bir rol oynayabilir. Diğer bir ifadeyle kamuoyu siyasal sisteme hangi konuların toplumsal alanda öncelikli olduğunu göstermektedir. Böylece kamuoyu siyasal sistemin alacağı kararlara doğrudan ya da dolaylı olarak katkı sağlamaktadır. Ancak bunun gerçekleşmesi onun nesnel bir şekilde ortaya çıkmasına bağlıdır. Gerçekten kamuoyu nesnel koşullarda ortaya çıkarsa, toplumsal alanda pek çok sorun daha kolay çözülebilmektedir. Bu hem demokratik toplumun gelişmesi hem de yurttaşların yönetime katılması açısından gereklidir. Yanlı bir kamuoyunun oluşumunun da son derece önemli sıkıntılara yol açabileceği, her şeyden önce de yönetimin yanlış karar almasına neden olacağı; para ve zaman kaybına yola açacağı açıktır. Bu nedenle, nesnel bir kamuoyunun oluşumu için en azından asgari olarak kabul edilen şu koşulların bulunması gerekir:

1-Geniş bir tartışma atmosferi: Ne kadar çok insan tartışmalara katılırsa o kadar çok alternatif düşünce ortaya çıkacaktır.

2-Bu tartışmalarda akılcı argümanların kullanılması: Tartışmaların dayanağı mutlaka akılcı ve inandırıcı olmalıdır.

3-Azınlıkların ve farklı görüşlerin ifade edilmesine izin verilmeli: Tartışmalarda farklı kesimlerin de kendilerini ifade edebileceği ortam yaratılmalı. Aksi takdirde düşünce zenginliğinin ortaya çıkması engellenmiş olur.

4-Ortaya çıkan genel kanaat hayata geçirilmelidir: Tartışmalar sonucu varılan uzlaşma, uygulamaya konulabildiği sürece anlamlıdır. Uygulama değeri olmadığı sürece yapılan tartışmaların fazla bir değeri olmayacaktır.

Demokrasinin işleme ve yönetime yol göstermesi açısından son derece önemli olan kamuoyunun oluşumu, çeşitli menfaat ve çıkar grupları tarafından sürekli olarak baskı altında tutulur. Bu nedenle günümüz toplumunda nesnel bir kamuoyunun oluşturulması zaman zaman ciddi bir sorun olarak kendisini göstermektedir. Nesnel bir kamuoyunun oluşumunda başta sosyal hareketler gibi çeşitli oluşumlara ve sivil toplum örgütlerine önemli görev ve sorumluluklar düşmektedir. Nesnel bir kamuoyu oluşmasında en önemli sorunlardan biri, kanaat önderlerinin kamuoyunu etkilemesidir. Kanaat önderleri yerel karizmatik özellikleri olabilen kişiden başbakana kadar çok geniş bir yelpaze içerisinde gelen kişiler olabilir. Oysa nesnel kamuoyu, sınırlı sayıda kişinin etkisinde değil, aksine farklılıkların kabul edildiği ve geniş tabanlı katılımın sağlandığı bir yapıda olmalıdır (Brönnimann, 1996). Başta gelişmekte olan ülkelerde toplumsal alanda ortaya çıkan tartışmaları, belli grup ya da kişilerin yönlendirmesi nedeniyle sık sık bu tür sorunlarla karşılaşmaktadır.

İlke olarak kamuoyu toplumun bütün üyelerine açıktır. Bu açıklık, katılımın derecesini ve kamuoyunun şeffaflığını belirler. Kamuoyu aktörleri de çeşitli görüşleri ve konuları tartışarak şeffaflığın artmasına ve kamuoyunun daha sağlam bir temelde oluşmasına katkı sağlar. Bu tartışmalar sadece ilgili aktörlerin kendi düşüncelerini topluma aktarması şeklinde gerçekleşmez, aynı zamanda yurttaşların bu tartışmalara katılmasını sağlar. Böylece toplumsal alanda ortaya çıkan tartışmalar, halkın ikna olmasına ve onların onaylayabileceği genel kanaatin ortaya çıkmasını olanak sağlar. Eğer kamuoyu belirtilen bu özelliklere sahipse, o zaman kamuoyunun *yönlendirici* işlevinden bahsedilebilir (Neidhardt, 1994: 8).

Sağlıklı bir kamuoyunun oluşması, öncelikle yurttaşların gündemde olan konuda bilgi sahibi olmasına bağlıdır. Eğer yurttaşlar söz konusu alanda bilgi sahibi iseler, ancak o zaman tartışmalara katılabilirler. Bu nedenle nesnel bilgi akışını sağlayan kurumların güçlendirilmesi ve bunun için hukuki altyapının oluşturulması son derece önemlidir. Çünkü bilgiye erişim her şeyden önce insanın insan olma haysiyeti ile yakından ilgili olup insan haklarının temelinde yer alır. Düşünce özgürlüğünün temelinde bilgiye erişim özgürlüğü vardır. Diğer bir ifadeyle bir konuda bilgi sahibi olmadan düşünce sahibi olmak olanaksızdır. Bilgiye erişim demokratik toplumda saydamlığın ve katılımıcılığın diğer bir koşuludur. Demokratik toplumlarda iyi yönetim ve hesap verilebilirlik açısından da bilgiye erişim vazgeçilmez koşullardan biridir (Türkiye Bilişim Şurası, 2002: 26).

Öncelikle toplumda bilgi akışını engelleyen unsurların ortadan kaldırılması gerekir. Bilginin bir güç olması nedeniyle gerek siyasal sistem gerekse çeşitli medya grupları toplumun çeşitli konularda bilgiye erişmesine engel koyabilmektedir. Bazen de söz konusu bilgi değiştirilerek topluma sunulmakta ve toplum farklı bir şekilde yönlendirilebilmektedir. Bugün iletişim alanında sağlanan ilerlemeler sayesinde bilgiler

kolayca çarpıtılabilmektedir. Bu nedenle toplumun nesnel bilgiye ulaşmasını sağlayan, sık sık güncellenen ve doğruluğu açısından denetim altına alınan bilgi bankalarının oluşturulması önemlidir. Eğer bu koşul sağlanmaz ise, toplumun çıkarı için oluşturulmuş bir kamuoyundan değil, belli bir grubun çıkarı için oluşturulmaya çalışan yanlı bir kamuoyundan bahsedilebilir. Kimi ülkelerde bilgiye ulaşmada zaman zaman önemli sıkıntılar yaşanmaktadır. Bunun nedeni, modern toplumda bilginin her zamankinden daha büyük bir güç haline gelmesi ve çeşitli grupların bunları kendi çıkarları için kullanmak istemesinden kaynaklanmaktadır.

Bilgiye erişim özgürlüğüne Birleşmiş Milletler Örgütü de büyük önem vermektedir. Daha 1946 tarihli Genel Asamble'de bilgiye erişim özgürlüğünün temel bir insan hakkı olduğu savunulmaktadır. İnsan Hakları Bildirgesi'nde hem bilgiye ulaşma hem de kişilerin düşüncelerini yayması bir hak olarak kabul edilmektedir. Burada dikkati çeken nokta, bilgiye ulaşmanın bir hak olarak kabul edilmesi yanında, ulaşılan bilgilerin başkalarıyla paylaşılmasının da bu hakkın bir parçası olarak kabul edilmesidir. Bu düzenleme, demokratik toplumlarda kamuoyunun oluşturulması açısından büyük bir öneme sahiptir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi de İnsan Hakları Bildirgesi'ne benzer düzenlemeler içermektedir. Sözleşmenin 9. maddesi herkesin düşünce, vicdan ve ifade özgürlüğüne sahip olduğunu belirtmektedir. 10. maddesinde ise, herkesin görüşlerini açıklama ve anlatıma özgürlüğüne sahip olduğunu vurgulanmaktadır. Bu hakkın, kanaat özgürlüğü ile kamu otoritelerinin müdahalesi ve ülke sınırları söz konusu olmaksızın haber almak ya da başka düşüncelerden yararlanmak ve kendi düşüncelerini ifade edebilmek özgürlüğünü de kapsadığı belirtilmektedir (Türkiye Bilişim Şurası, 2002: 29).

Türkiye'de 09.10.2003 tarihinde kabul edilen 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanununun 1. maddesinde "demokratik ve şeffaf yönetimin gereği olan eşitlik, tarafsızlık ve açıklık ilkelerine uygun olarak kişilerin bilgi edinme hakkını kullanmalarına ilişkin esasları düzenlemeyi" amaçladığını belirtmektedir. Bilgi edinme hakkını düzenleyen kanunun yürürlüğe girmesiyle birlikte Türkiye'de yurttaşların kamu kurum ve kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının faaliyetleri hakkında bilgi edinmesi açısından varolan önemli bir boşluk doldurulmuş oldu.

Bilgi edinmenin sınırlarının ne olacağı konusu da son derece tartışmalıdır. Yurttaşların her türlü bilgiye ulaşmasına izin verilecek mi, yoksa sınırlı bir bilgiyle mi yetinecekler sorusu ortaya çıkmaktadır. Doğal olarak ulusal güvenliği tehlikeye düşürecek kimi durumlarda bilgi edinmeye sınırlama getirilmesi normaldir. Diğer bir sorun da, bilgiye her yurttaşın eşit derecede ulaşma olanağının olmamasıdır. Genel olarak toplumlarda siyasal görüşlerin ifadesinde, iletişim ve bilgi edinme ayrıcalıklarından sınırlı sayıda kişi yararlanmaktadır. Oysa bu durum, bağımsız kamuoyunun oluşmasına ve dolayısıyla demokrasinin tabana yayılmasına önemli bir engeldir (Brönnimann, 1996). Bilginin toplumsal alanda daha yansız bir şekilde sunulabilmesi için devletin bu konuda çabaları kadar devlet dışında oluşumların da büyük önemi vardır. Bu nedenle resmi örgütlenmenin dışında kalan yapılanmalar kamuoyunun oluşmasında ve demokrasinin gerçek anlamda tabana yayılmasında büyük bir rol oynar.

2. ALTERNATİF BİR KATILIM OLARAK SOSYAL HAREKETLER

Sosyal hareketler, kendi amaçlarını kamuoyu gündemine taşımak isteyen, az ya da çok organize olmuş bireylerin etkinliklerini ifade eden bir kavramdır. Sosyal hareketlerin çıkış nedeni, bu hareketin içinde yer alan kişilerin, parti, dernek şeklinde örgütlenmiş

kolektif aktörler gibi siyasal sistemde karar alma sürecine katılacak araçlardan yoksun olmalarıdır. Diğer bir ifadeyle sosyal hareketler karar alma mekanizmasına, başta mevcut sistemin demokratik bir yapıda olmaması ve daha çok yöneticilere üzerinde baskı kurmak gibi çeşitli nedenlerle ortaya çıkabilmektedir. Çoğu zaman da kurumsallaşma öncesi kendisini gösteren hareketler olarak da söylenebilir. Örneğin Almanya'da Yeşil Parti'nin kurulmasında çeşitli gruplarda oluşan çevreci hareketlerin önemli rolü olmuştur. Bundan dolayı, sosyal hareketler medyanın, politikacıların ve bilim çevrelerinin sürekli ilgisini çekmeye çalışan, zaman zaman da tepkisel bir davranış olarak kendisini gösteren hareketlerdir. Özerk bir kamuoyunun görüntüsü olarak da kabul edilen sosyal hareketlerin günlük yaşamda karşılaşılma sıklığı, genel olarak siyasal sistemde toplumun tam olarak temsil edilip edilememesi ile yakından ilgilidir. Bu temsil sorununu kimi yazarlar, siyasal sistemin topluma yabancılaşması olarak görmektedir. Bu nedenle, sosyal hareketler yaptıkları çeşitli etkinliklerle, toplum ve siyasal sistem arasındaki yabancılaşmanın giderilmesine önemli katkı sağlamaktadır. Bu tür oluşumlar genel olarak kurumsal bir çerçevede gelişmez; aksine günlük hayatın sorunları içinde kendiliğinden filizlenir. Hareketin aktörleri, resmi olmayan ve daha çok organize olmamış kişilerden oluşur. Sosyal hareketlerin ortaya çıkışı genellikle tarihsel bir durumdan, yerel nitelikte kimi toplumsal olaylardan ya da ekonomik sorunlardan kaynaklanabilir (Isele, 1996; Wasmuth, 1987:110-111). Örneğin Türkiye'de Bergama'da altın madenine karşı gelişen çiftçilerin ortaya koydukları tepkilerin altında topraklarının siyanür nedeniyle kirlenebileceği korkusu yatmaktadır.

Yeni sosyal hareketler ise, toplumsal, yönetsel, yerel ya da ulusal alanda çeşitli değişikliklere karşı bir tepki hareketi olarak ortaya çıkmaktadır. Belirli bir inanç, amaç ve örgütsel çatı altında toplanan toplumsal gruplar, egemen toplumsal ilişkileri ya da kurumları değiştirmek, kaldırmak ve var olan ilişkileri yeniden biçimlendirmek için çalışırlar. Bu hareketler, sorun olarak gördükleri toplumsal olayları, dramatize edilmiş eylemlerle bezeyerek medya ile daha geniş kitlelerin dikkatine sunmaktadırlar (Demir ve Acar, 1993: 330; Krähe, 2001). Diğer bir ifadeyle kendi sorunlarını kamuoyuna sunarak onlardan destek talep ederler. Böylece kamuoyu, sosyal hareketler sayesinde siyasal ve toplumsal sorunların gündeme taşındığı ve toplumun ilgili sorunlar hakkında tercihlerini yaptığı bir alan haline dönüşür. Bu nedenle kamuoyu sorunların tanımlanması ve ortak bir düşünce oluşturulması sürecinde, toplumsal gruplar için önemli bir mücadele alanıdır. Bunun kaçınılmaz bir sonucu olarak kamuoyu bir yandan çeşitli gruplar arasında rekabete konu olurken, diğer yandan da toplum ve siyasal sistem arasında aracılık işlevini yerine getirmektedir.

Sosyal hareketlerin amacı, karar mekanizmasını çeşitli eylemlerle ya da davranışlarla olabildiğince etkilemek olduğundan, onlar için kamuoyu her zaman bir araçtır. Bu nedenle sosyal hareketler, siyasal ve yönetsel alanda karar mekanizmasında yer alan kişileri, elde ettikleri kamuoyu desteği ile sürekli olarak belli bir davranışa zorlama eğilimindedir. Bunu gerçekleştirmek için sık sık diğer toplumsal gruplarla ilişki kurarak birbirleriyle dayanışmaya gidebilirler. Böylece toplumsal alanda daha çok destek görme olanaklarına kavuşmuş olurlar. Ancak söz konusu destek, yalnızca kamuoyunun dikkatini çekmekle kazanılamaz; aynı zamanda kamuoyu karşısında olumlu bir etki uyandırmak ve sempati kazanmakla mümkündür. Diğer bir anlatımla sosyal hareketlerin kamuoyu oluşturma gücü, onun toplumsal bir protesto olarak algılanmasına ve toplumda pozitif bir etki uyandırmasına bağlıdır. Aksi halde yönetim kademesinde gerekli etkiyi uyandıramayacaktır.

Sosyal hareketlerin eylemlerinde isteklerini her zaman çarpıcı bir şekilde dile getirmeleri ya da akılda kalıcı eylemlerde bulunmaları önemlidir. Ortaya konan protestoların, hedef grubu etkileyecek ölçüde sempati ve korku arasında çeşitli duygular uyandıracak eylemlerde bulunulmalıdır. Örneğin fokların katledilmesini protesto etmek için kürklerin kamı çağrıştıran kırmızıya boyanması, ya da küresel ısınmaya dikkat çekmek için çeşitli su baskınlarının olabileceği şeklinde uyarılar toplumun dikkatini çekmede etkili olmaktadır. Diğer yandan yeşil bir doğa resmi ile çöl resimlerini yan yana kullanmak çevreci hareketler için sempati yaratmaya örnek olarak gösterilebilir.

Eylemin biçimi, yurttaşlarla kurulan iletişimin bir türü olarak her zaman hem katılımı özendirir hem de kısmen tehdit eden bir nitelikte olmalıdır. Eğer protesto eyleminin dikkat çekebilmesi için, cazibe ve tehdit arasında uygun bir kombinasyon sağlanamaz ise, bu durumda toplumdaki destek almak bir yana, tepki de gelebilir. Bu nedenle fazla tehdit edici bir özellik taşımasının her zaman riskleri vardır. Diğer yandan toplumsal yapının çok değişken olması ve günün şartlarına göre toplumun önceliklerinin farklı olması uygun bir kombinasyonun hazırlanmasını zorlaştırmaktadır. Bu nedenle iyi planlanmış doğru bir seçim ve taktik, hedefe ulaşabilmek için büyük önem taşımaktadır (Schaffhauser, 1997).

Sosyal hareketler örgütsüz bir yapıda olmasına karşın, amaçlarına ulaşmak için destekleme ya da bir şeyin engellenmesine yönelik eylemlerde organize hareket ederler. Söz konusu olan problemi, kamuoyu önünde ilgili kişiye medya aracılığı ile ya da başka yollarla göstermeye çalışırlar (Wiesendahl, 1995: 60). Yerel çapta ortaya çıkan eylemlerde protestonun adresi çoğu kez yerel yönetimler olup taleplerini topluma geleneksel olmayan yollarla anlatırlar. Bu yöntemlerden bir kısmı, toplanmak, gösteri yapmak, bilgi merkezi kurmak, basın açıklaması yapmak, imza toplamak, afiş basmak, okuyucu mektupları kampanyası düzenlemek, ilgili yerlere protesto telgrafı çekmek, protestolara neden olan işlemin iptali için dava açmak şeklindedir. Ancak bu eylemlerde sosyal hareketlerin toplumun desteğini alabilmeleri, yaptıkları etkinliklerin makul bir düzeyde olmasına bağlıdır (Imhof, 1996: 113).

Sosyal hareketler genel olarak şiddetten uzak barışçıl eylemler olarak kabul edilir. Ancak bunun her zaman bu çizgide kaldığı söylenemez. Sosyal hareketlerin toplumsal alanda kendisini barışçıl bir şekilde ifade etmesi ve özellikle Batıda çeşitli grupların sık sık protesto hareketine yönelmeleri toplumun bu tip girişimlere karşı sempatisini de artırmıştır. Böylece özellikle 1970'li yıllarda ortaya çıkan toplumsal protestolar, Batı demokrasisinin bugünkü düzeyine ulaşmasına da büyük ölçüde katkı sağlamıştır. Demokrasinin gelişmesine ve yerel alanda güçlenmesine, 1980'lerin başında yerel katılımı teşvik eden politikalar ve iletişim teknolojisi alanında meydana gelen gelişmeler de önemli katkı sağlamıştır. Böylece yerel medya, yerel iletişim ve yerel politikalarda bir canlılık ortaya çıkmıştır (Jarren, 1998).

Demokratik toplumlarda serbest seçimlerin uzun aralıklarla yapılması nedeniyle yönetim kısmen denetlenebilmektedir. Yapılan denetimlerin ise çoğu zaman istenilen düzeyde olmadığı ve geç işlediği şeklinde sık sık eleştiriler gelmektedir. Bu nedenle kamuoyunun denetim işlevinin devreye girmesinde önemli rol oynayan sosyal hareketler ve diğer sivil girişimler, siyasal sistemin hem seçim süresince hem de seçimler dışında etkili bir şekilde denetlenmesini sağlamaktadır. Çünkü bu tür mekanizmalar olmadan, siyasal-yönetimsel sistemin kendi kendini kontrol etmesi son derece zordur. Özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde her iktidar değişimi döneminde bu tür sorunlar sık sık gündeme gelmektedir. Türkiye'de demokrasinin denetim zaafı, muhtıra ve darbelerin yoğun bir

şekilde yaşanmasına gerekçe olmuştur. Gerçekten resmi olan güçlerin yine resmi olan bir güç tarafından kontrol edilmesi, diğer bir ifadeyle devletin işlemlerini yine devletin bizzat kendisinin kontrol etmesi, çoğu zaman istenmeyen sorunları da beraberinde getirebilmektedir. Bu tip sorunlar, demokratik kurumların tam olarak yerleşmediği toplumlarda daha net bir şekilde kendisini göstermektedir. Oysa demokratik sistemde kararları uygulayanların, yurttaşların düşünce ve isteklerine bağlı olup, halka karşı doğrudan sorumlu olması gerekir. O halde siyasal sistemin yerel halk tarafından denetlenmesi, hem yetkinin gerçek sahipleri tarafından kullanılmasının bir gereğidir hem de demokrasinin temel bir ilkesidir.

Siyasal sistemin yurttaşların oluşturdukları çeşitli dernek, birlik gibi örgütlenmelerle ya da kendiliğinden oluşan sosyal hareketlerle denetlenmesi, denetimin tabana yayılması ya da halkın denetim işlevini kısmen de olsa üstlenmesi anlamına gelmektedir (Schaffhauser, 1997). Bu nedenle başta çevrenin korunması için gösterilen faaliyetlerini, barış gösterilerini, feminist girişimlerini bu çerçevede kabul etmek gerekir. Sosyal hareketler ve oluşturdukları kamuoyu, bir yandan yönetim açısından sistemin kontrolü görevini yüklenirken, diğer yandan da toplumun görüş ve isteklerinin de yönetime aktarılmasına aracılık etmektedir. Bu nedenle kamuoyu, iyi bir yönetim için de temel bir ilkedir. Diğer bir anlatımla, kamuoyu yöneten ile yönetilenler arasındaki ilişkilerin daha sağlıklı yürümesi için demokratik sistemlerde çift yönlü çalışan vazgeçilmez bir kurumdur (Neidhardt, 8: 1994).

3. DEMOKRATİK TOPLUMDA TEMSİL ARACI OLARAK MEDYA

Eski Yunan'daki gibi genel bir kamuoyunun ortaya çıkış biçiminin modern endüstri toplumlarında işlerlik kazandırılması oldukça zordur. Çünkü günümüzde devletlerin sınırları ve büyüklükleri Eski Yunan'daki kent devletleri ile kıyaslanamayacak kadar büyüktür. Bu nedenle, günümüzde toplumun genel kanaatinin nasıl belirleneceği ve bunun yönetime nasıl aktarılacağı önemli bir sorundur. Devletlerin büyük nüfuslu olması, zorunlu olarak yurttaşların görüş ve düşüncelerini dolaylı olarak aktarabileceği kanalların oluşmasını gerekli kılmaktadır. Günümüzde kullanılan kitle iletişim araçları, yurttaşların görüş ve düşüncelerini gerek yönetime gerekse topluma aktarılmasında büyük ölçüde yardımcı olmaktadır. Öncelikle kitle iletişim araçları sayesinde kamuoyu nesnel bir şekilde ortaya çıkabilmenin koşullarını elde etmektedir. Kitle iletişim araçları ile ortaya çıkan kamuoyunda, yurttaşların eski Yunan'daki gibi fiziki bir varlıkları yoktur, aksine bu yapı tamamen sanaldır. Bu özelliği ile sanal kamuoyu, kendisini medyanın varlığı ile topluma duyuran ve yurttaşlarla siyasal sistem arasında aracılık yapan bir niteliğe sahiptir (Schaffhauser, 1997).

Medya sadece siyasal sistemle yurttaşlar arasında aracılık yapan bir kurum değildir. Bunun yanı sıra, medyanın başka işlevleri de bulunmaktadır. Medya, kültürel ürünlerin ve hizmetlerin karmaşık bir yapı içinde pazarlandığı ve halka bedava sunulduğu, kendine özgü bir alandır. Bu nedenle medya, gerek özel sektör gerekse kamu sektörü için halka ulaşmada vazgeçilmez bir araçtır. Medya sadece ticari ilişkiler açısından değil, yönetim ile yönetenler arasında oynadığı rol nedeni ile ülke yönetiminde önemli bir güç olarak kabul edilir. Medya bu gücünü, büyük kitleleri etkileyebilme yeteneğine sahip olmasından ve kamuoyunun gündeminin belirlenmesinde birinci derecede rol oynamasından almaktadır. Böylece medya, sivil toplumun güçlenmesine ve demokratik sistemin işlemesine katkı sağlar. Gerçekten sivil toplumun kendisini ifade edebilme şartları ile siyasal sorunların geniş bir platformda tartışılması şartları aynıdır. Bu nedenle bağımsız

medyanın varlığı ve basın özgürlüğü sivil toplumun, dolayısıyla demokrasinin gelişmesi için ön koşul olarak kabul edilir (Appel, 1999: 156).

Medya sadece bireyi yöneten-yönetilen ilişkileri bağlamında etkilememekte, onun hayata bakış açısını da önemli şekilde biçimlendirmektedir. Medya, bireyin çevresi hakkında bilgilenmesini sağlayarak onun çevreye ve yaşadığı mekana daha ilgili bir kişi olmasında önemli rol oynar. Sağlanan iletişim sayesinde, medya yurttaşların gerek yerel gerekse ulusal konularda duyarlılığını artırmaktadır. Diğer yandan o, farklı görüşteki insanlar arasında iletişim kurulmasına da yardımcı olmaktadır (Çukurçayır, 2000: 86). Diğer bir ifade ile modern toplumlarda medya, bireyin olayları algılamasında ve onu yorumlamasında temel bir araçtır. Medya yurttaşlara bu yönde bir etki yaparken, aynı zamanda yurttaşların görüşlerinin kamuoyuna ve yönetime duyurulmasını sağlayarak, tıpkı kamuoyu gibi, tabandan-tavana ve tavandan-tabana doğru çift yönlü bir bilgi akışına aracılık eder. Medya, toplumu genel olarak bilgilendirmesi yanında, çeşitli nedenlerle ortaya çıkan sosyal sorunlara özel bir ilgi gösterebilmekte, hatta o sorunların sözcülüğünü üstlenebilmektedir. Böylece medya, yönetim ya da çeşitli sorunlara neden olan birimler üzerinde etkili bir baskı aracına dönüşebilmektedir (Eroğul, 1999: 228). Bu nedenle medya demokratik toplumlarda yöneticiler üzerinde en önemli baskı aracıdır. Ancak medyanın bu baskısının her zaman toplumun genel çıkarları doğrultusunda oluştuğunu söylemek zordur. Bazen çeşit çıkar grupları kendi medyasını oluşturabilmekte ya da medyanın bizzat kendisi nesnel bir kamuoyu oluşturmak yerine daha subjektif yönde hareket edebilmektedir. Bugün demokratik toplum için siyasal alan, caddeler ya da sokaklar değil, aksine televizyon, radyo ya da gazete gibi kitle iletişim araçlarıdır. Örneğin televizyonun siyasal açıdan öznesi ne işçi sınıfı ne de aydınlardır; aksine bütün toplumdur. Üstelik bu kişiler, siyasal arenadan değil tamamen günlük yaşamdan gelen kişilerdir (Geiling, 2000).

Yurttaşlar ile yönetim arasında iletişimin sağlanmasının yanı sıra, küçük grupların, azınlıkların ya da zayıf toplulukların da seslerini topluma duyurmasına aracılık eden medya, demokratik sistemin işleyişine çok yönlü bir katkı sağlamaktadır. Öncelikle medya toplumda çok sesliliğin en önemli aracı olup toplumda daha geniş bir kesimin sesini duyurabilmesine olanak tanır. Böylece yerel ya da küçük gruplar kendilerini daha iyi ifade edebilme olanağına kavuşmuş olurlar. Yerel medya aracılığıyla yerel halk da genel kamuoyunu daha çok etkileme ve onu yeniden üretebilme olanağına sahip olmaktadır (Schaffhauser, 1997). Medyanın bu gücü hem kamuoyu aktörlerinin etki alanını genişletmekte hem de halkın gücünün sosyal harekete daha iyi yansımaları sağlamaktadır. Bu nedenle siyaset, ekonomi, çevre grupları, çeşitli alanlarda faaliyet gösteren yurttaş girişimleri gibi çeşitli sivil oluşumlar, her zaman medyanın gücünü kendi amaçları yönünde kullanarak onu etkilemeye çalışacaklardır.

4. KAMUOYUNUN OLUŞUM SÜRECİ

4.1. Sosyal Hareketlerin Kamuoyu Oluşumuna Katkısı

Yurttaşlar yaptıkları tartışmalarla, bilgilendirme çalışmaları ve protesto hareketleri ile hem toplumda genel kanaatin oluşumuna katkı sağlamakta hem de yönetimin karar almasına yardımcı olmaktadır. Demokrasinin temeli yurttaşların görüş ve düşüncelerinin yönetime yansımalarına dayanır. Yurttaşları çeşitli konularda kendi aralarında yaptıkları tartışmalarla genel kamuoyunu etkileyecek bir noktaya gelirler. Diğer bir ifade ile söz konusu sorun bir anlamda yurttaşlar tarafından olgunlaştırılarak yönetimin karar almasına ya da tercihte bulunmasına yardımcı olurlar. Böylece yurttaşlar, yaptıkları çeşitli

etkinliklerle hem yönetime dolaylı olarak katılırlar hem de demokrasinin eksik bir yanını kapatmış olurlar. Demokrasi kavramının özünde de gerçekte herkesi ilgilendiren yerel sorunların çözümünde yurttaşların karar mekanizmasına katılımı vardır. Bu nedenle, yurttaşların yönetime doğrudan ya da dolaylı bir şekilde katılımı olmaksızın demokrasinin varlığından söz edilemez. Yurttaşların yönetime katılımı, aynı zamanda yönetimin denetlenmesi işlevini yerine getirir. Kuşkusuz bu özellik, demokrasiyi diğer sistemlerden ayıran en temel özelliklerden biridir. Yurttaşların yönetime katılımını ve yönetimi etkilemelerini sadece seçim dönemleriyle sınırlamak, kuşkusuz demokrasinin de sınırlanması anlamına gelecektir. Bu nedenle demokrasinin daha işlevsel olabilmesi için, katılım kavramını klasik anlayışın dışında daha geniş bir boyutta değerlendirmek gerekir (Çukurçayır, 2000: 13).

Yurttaşların yönetime katılması için, öncelikle katılma ortamının yaratılması ve katılımı engelleyecek unsurların kaldırılması gerekir. Diğer bir anlatımla, katılımı sağlayacak tüzel düzenlemeler yurttaşların doğrudan ya da dolaylı temsiline izin vermelidir. Katılımın olmazsa olmaz diyebileceğimiz koşullarını Eroğul, devletin bağımsızlığı, can güvenliği, insanlaşma, tüzel çerçeve, ideoloji ve iletişim şeklinde belirtmektedir (1999: 45-73). Yukarıdaki koşullar hem bireye ilişkin hem de bireyin dışında olması gereken koşulları kapsamaktadır. Sadece bireyde fiziki ve ruhsal açıdan katılma yeterliliği yönetime katılma için yeterli olmamakta, bunun yanında katılıma olanak sağlayan bir sistemin varlığı da gereklidir. Günümüzde yurttaşların yönetime katılımı çeşitli şekillerde sınıflandırılmaktadır. En sık kullanılan sınıflama biçimlerinden biri, klasik ve çağdaş katılım şeklindedir. Geleneksel katılma biçimi, seçimlerde oy kullanma, parti üyeliği, seçim çalışmalarına katılım gibi faaliyetleri kapsarken, çağdaş katılım *yurttaş inisiyatifleri*, *yurttaş platformu*, *yurttaş birlikleri* gibi sivil girişimler şeklinde ortaya çıkmaktadır (Çukurçayır, 2000: 33).

Yurttaşların çağdaş katılım şekillerinden yararlanması, onların kamuoyu oluşturma gücüne bağlıdır. Ortaya çıkan sosyal hareketin yurttaşların desteğini alabilmesi için, önce yurttaşların bu hareketin varlığından haberdar olması gerekir. Bunun gerçekleşmesi ise, yurttaş ile sosyal hareket arasında medya üzerinden kurulan iletişimle sağlanır. Medya, mevcut sorunun topluma aktarılmasına aracılık ederken sosyal hareketlerin hazırlanmış olduğu tasarımı da toplumun beğenisine sunmuş olur. Böylece yurttaş platformu, yurttaş hareketleri gibi çeşitli gruplar medyayla toplumsal alanda destek kazanma olanağını yakalar. Medyanın sosyal hareketlere sağlamış olduğu çeşitli katkılar şu şekilde sıralanabilir (Jarren, 1998; Raschke, 1987: 21):

1) Öncelikle medya, sosyal hareketlerin yeni üyeler kazanması için bir şanstır. Sosyal hareketler, çoğunlukla amaçlarına ulaşmak için yeterli kaynaklara sahip olmayan, daha çok kendiliğinden ortaya çıkan doğal örgütler şeklindedir. Medya büyük kitleleri sosyal hareketin amaçları doğrultusunda etkileyerek, onların olaya taraf olmalarına aracılık eder. Diğer yandan medyada yer alan yazarlar da sosyal eylemlerin genişlemesine ve güçlenmesine katkı sağlar.

2) Medya, sosyal hareketin ortak bir kimlik oluşturmasını kolaylaştırır ve biz duygusunu güçlendirir. Sosyal bir hareket genel olarak grup oluşturma çabası içerisinde "*biz duygusu*" ile karakterize edilir. Bu aidiyet duygusu *diğerleri*, *onlar* gibi farklılaştırma temelleri üzerinde gelişerek sosyal hareketin kolektif kimliğinin ortaya çıkmasına katkıda bulunur.

3) Sosyal hareketlerin başarısı birçok unsura bağlıdır. Ortak işbirliğinin kurulması, büyük miktarlarda parasal kaynak sağlanması, tecrübelerden yararlanma, yönetim başarısı,

ün, meşruluk vb. araçlardan yararlanma yanında geniş bir iletişim ağına gereksinim bulunmaktadır. Doğal olarak bunların gerçekleşmesi grup dışına açık olmayı da gerekli kılmaktadır. Medya, hem sosyal hareketin birlik içinde kalmasına hem dışa açılmasına yardım eder. Sosyal hareketlerle medya arasında kurulan bu birliktelik, diğer kolektif aktörlerle (dernek, parti ve diğer sosyal hareketlerle) de desteklenerek siyaseti daha yüksek oranda etkileme gücüne ulaşır.

4)Medya, siyasal yapıda egemen durumda olanların sosyal hareketi tanımına aracılık eder ve hareketin amaçları doğrultusunda hareket etmeleri için de onlara baskı yapar. Böylece söz konusu problem, siyasal bir nitelik kazanmaya başlar. Problemin çözüm şansı, sosyal hareketin üyelerinin çokluğuna, protestoların sürekliliğine ve medyanın sosyal harekete olumlu yaklaşımına bağlıdır.

Medya yerel bazda ortaya çıkan sorunların toplumsallaştırılmasına ve toplumsal realitelerin mümkün olduğu kadar tam olarak çoğaltılarak topluma iletilmesine de aracılık eder. Böylece çeşitli konularda bir kamuoyunun oluşmasına da katkı sağlar. Ancak medyanın bu işlevini tam olarak yerine getirebilmesi, onun çoğulcu bir yapıda olmasına ve bağımsız kalabilmesine bağlıdır.

Genel kamuoyunun çok çeşitli küçük kamuoyu adacıklarının toplamından oluştuğu kabul edilirse; her sosyal hareket, sorunlarını topluma duyurabilmek için aynı zamanda *karşı kamuoyu* ile de mücadele etmek zorundadır. Burada karşı kamuoyu ile anlatılmak istenen, medyanın ya da siyasal otoritenin yönlendirdiği karşı bir oluşumdur. Karşı kamuoyu da tıpkı sosyal hareketlerin oluşturmaya çalıştığı kamuoyu gibi karşı bir oluşumdur. Diğer bir anlatımla, sosyal hareketler kendi amaçları doğrultusunda pozitif bir kamuoyu oluştururken karşı kamuoyu bu amaçlar karşısında negatif bir kamuoyu oluşturmaya çalışmaktadır. Toplumun hangisine destek vereceği, tarafların topluma sunmuş oldukları argümanların sağlamlığına, medyaya, konjonktüre göre değişebilmektedir. Sosyal hareketler medya karşısında etkili siyasal bir hareket olarak belirir (Stamm, 1998: 40) ve karşı kamuoyunun ortaya çıkmasını da sağlayarak toplumda çoğulculuğun yerleşmesinde büyük rol oynar.

4.2.Toplumsal Sorunun Medyaya Taşınması

Yerel alanda iletişim olanaklarının gelişmesiyle birlikte yerel topluluklar kendilerini ifade etme ve sorunlarını kamuoyuna duyurma olanağına kavuşmuşlardır. Bu sayede yerel nitelikteki sorunların ülke genelinde duyulması ve destek bulması olanağı doğmuştur. Örneğin Bergamalı Köylülerin altın madenine karşı vermiş oldukları mücadele, iletişim araçları sayesinde bütün ülke çapında, hatta ülke sınırlarını da aşarak geniş bir coğrafyada tanınmıştır. Yerel demokrasinin gelişmesine katkıda bulunan bu iletişim olanakları, yerel halkta ortak bir “biz” kimliğinin oluşmasına ve hemşerilik bağlarının güçlenmesine de katkı sağlamıştır. Bugün farklı bölgelere göç etmiş aynı bölgenin insanları iletişim araçları sayesinde kolaylıkla bir araya gelebilmektedir.

Yerel demokrasi, sadece yerel sorunların toplumun gündemine taşınmasını sağlamaz, aynı zamanda yerel kimliklerin öne çıkmasına ve bölgesel iletişim altyapısına bağlı olarak, yerel kamuoyunun gelişmesine de katkıda bulunur. Bu tür örneklerle gelişmekte olan ülkelere göre gelişmiş Batı Avrupa ülkelerinde daha sık rastlanmaktadır. Örneğin Almanya tarihinde ilk kez sayısız küçük grup, medyanın yardımı ile yayımcı olarak ortaya çıkmış ve siyasal alanda etkili olmaya başlamıştır. Bu grupların bir yandan

görüşlerini topluma klasik metotlarla anlatmaları, diğer yandan da kitle iletişim araçlarını kullanmaları, onların toplum üzerindeki etkisini artırmıştır (Jarren, 1998; Taudt, 1986: 22).

Kamuoyu oluşum süreci aslında sadece sosyal hareketlerin medyadan yararlanması şeklinde değildir. Bu ilişki her zaman karşılıklıdır. Aynı zamanda medya da çeşitli nedenlerden dolayı çeşitli gruplarla bağlantı kurmaktadır. Diğer bir ifade ile medya ve sosyal hareketler birbirini göz ardı edemeyecek kadar aralarında sıkı bir bağ söz konusudur. Aksi halde medya toplumun gündeminden uzak ve gerçeklerden habersiz bir niteliğe bürünür. Doğal olarak böyle bir durumda medyanın uzun süre varlığını sürdürmesi olanaksızlaşır. Her şeyden önce kendisini okurlarına beğendirmek zorundadır. Bu durum kaçınılmaz olarak medyanın sosyal hareketlerle yakından ilgilenmesini sağlamaktadır. Medyanın sosyal hareketlerle ilgilenmesinin *haber faktörü, kitle iletişiminin üretim koşulları, medya içi gündem belirleme ve reyting* şeklinde dört farklı nedeni bulunmaktadır (Schaffhauser, 1997):

1.Haber Faktörü: Haber faktörü, medyanın haberleri oluşturmasında önemli olayları seçmede gösterdiği tutumdan kaynaklanmaktadır. Toplumsal yaşamda bazı olaylar medya için diğerlerinden daha çok dikkat çekicidir. Bu dikkat çekici özellik, ona haber niteliği kazandırır. Eğer bir olay ne kadar çok dikkat çekici özelliğe sahipse onun haber değeri de o kadar büyüktür. Örneğin sosyal harekete katılan ya da destek veren aktörlerin tanınmış olması haber faktörü için önemlidir (Schaffhauser, 1997). Bir sosyal hareketin haber değeri yeni bir düzenleme, alışılmışın dışında olması ve tezat bir durum göstermesi gibi nedenlerle yakından ilgilidir. Bazen söz konusu gündem toplum için son derece karışık olabilmektedir. Sosyal hareketin temsilcileri hedeflerine ulaşabilmek için, hem karmaşık olayları medya için çok çekici hale getirmek hem de anlaşılabilir kılma zorundadırlar. Sosyal hareketler bazen gündemden kaynaklanan nedenlerden, kendisini iyi anlatamamaktan ya da karşı kamuoyunun girişimlerinden dolayı toplum karşısında dezavantajlara sahip olabilmektedir. Sosyal hareketlerin devamlılığı için söz konusu dezavantajlı durum, iyi bir iletişim politikasını avantajlı duruma dönüştürülmek zorundadır. Eğer tanınmış kişileri harekete dahil edebilirlerse onların popülaritesi dezavantajlı durumun ortadan kaldırılmasına önemli katkı sağlayabilir. Yine medya ile kişisel ilişkiler kurmak haber faktörü için de son derece büyük önem arz etmektedir. Çeşitli gruplar, kamuoyunu etkilemek amacı ile gazetecilerle bağlantı kurarlar, basın açıklamasında bulunurlar, kısaca çeşitli etkinliklerde bulunarak, medya için haber üretim işlevini yerine getirirler.

2.Kitle iletişiminin üretim koşulları: Medyanın kamuoyu için en önemli işlevi, yerel alanda toplumu bilgilendirme, kamuoyunun oluşmasına yardımcı olmak ve şeffaf bir yönetim için aracılık etme şeklinde açıklanmıştır. Medya, ortaya çıkan toplumsal sorunlara dikkati çekerken, aynı zamanda kendisini de yurttaşların beğenisine sunmaktadır. Doğal olarak bu faaliyetler, medyanın büyük oranda üretim, işletme maliyetleri gibi ekonomik zorluklarla karşı karşıya kalması anlamına gelir. Gerçekten başta yerel olmak üzere bu sıkıntılar bütün medyada görülmektedir. Diğer yandan yerel haberlerin bölgesel ya da ulusal çapta yayın yapan gazetelerin ya da televizyonların etkisiyle azalması, hem yerel bilgilere ulaşılmasını zorlaştırmakta hem de yerel medyanın maddi açıdan zayıflamasına neden olmaktadır (Brönnimann, 1996). Diğer yandan medya açısından haberlerin üretiminde her zaman büyük bir zaman baskısı söz konusudur. Eğer medya toplumsal hareketleri az bir masrafla habere dönüştürebilirse, bu hem medyanın hem de sosyal hareketlerin lehine bir durum olacaktır. Medya çeşitli grupların etkinliklerini, tanınmış siyasal aktörleri, konferansları, basın açıklamalarını vb. haber malzemesi olarak kullanacaktır. Her sosyal hareket de prensip olarak bu haber üretme koşullarına uymak ya da bu koşulları göz önünde bulundurmamak zorundadır.

3. Medya içi gündem belirleme: Demokratik ülkelerde medya karmaşık bir yapıya sahiptir. Ancak, medya sosyal harekete, her zaman hareketin dışında kalanlardan daha yakındır ve toplumsal sorunlara daha duyarlıdır. Medyanın toplumsal sorunlara karşı daha duyarlı olması, sorunun çözümü ve kamuoyunun oluşması için önemli bir adım olarak kabul edilmelidir. Diğer yandan sosyal hareketlerin kamuoyu oluşturma girişimleri, hareketin amacına karşı olan medyayla karşı karşıya gelmesine de yol açabilir. Diğer bir anlatımla, karşı medya bilinen medyanın bilgi kaynaklarını kullanarak başka sosyal konuları ya da karşı bir eylemi bütün medyanın gündemine taşıyabilir. Kısaca medya içinde farklı görüşlerin mücadele etmesi sonucu ancak bir görüş diğerlerinden daha baskın hale gelebilmektedir. Böyle bir süreç medya içinde "*inter-media/agenda setting*" olarak tanımlanmaktadır.

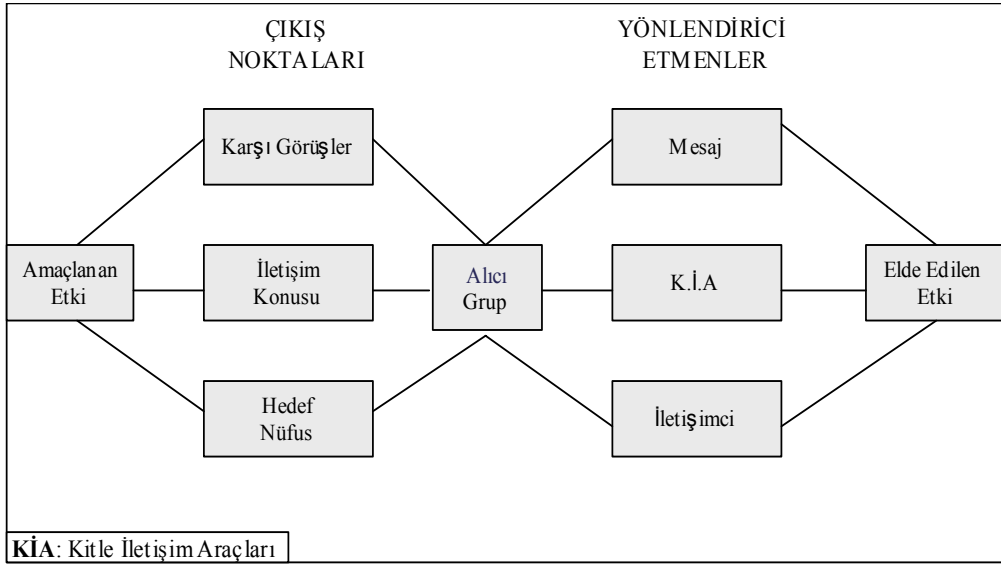
4. Reyting: *Demokratik* toplumda özgür basın ne kadar önemli ise, medya için de reyting aynı şeydir. Reyting medyanın yaptığı işin toplum tarafından beğenilerek çalışmalarını bu yönde sürdürmesi ya da sürdürmemesi yönünde verilen bir mesaj olarak kabul edilebilir. Çoğunlukla medya gruplarının bizzat kendisi hangi olayların medyada ne kadar ve ne şekilde yer alacağına karar vermektedir. Bu onların ileri görüşlülüğü ile de yakından ilgilidir. Diğer yandan kamuoyunun oluşması için önemli unsurlardan biri haberin sunulmuş şeklidir. Toplumsal sorunlara en iyi çözüm üretmek çoğu zaman ikinci derecede önemliymiş gibi sunulabilmektedir. Bu nedenle her zaman problemi en iyi çözen kişi ya da grup olmaktan daha öte topluma sorunun sunulmuş şeklidir. Medyanın haberi verişi şekli her zaman toplumu etkileyebilecek ve dikkat çekecek nitelikte olmak zorundadır. Ancak verilen haber hiç bir zaman özünden uzaklaşmamalıdır. Aksi halde özünden kopararak verilen haberler, uzun vadede medyanın inandırıcılığına ve güvenilirliğine büyük ölçüde zarar verecektir.

Kitle iletişim araçları, günümüzde farklı görüşlerin ve eğilimlerin topluma ya da ilgili makamlara iletilmesinde önemli rol oynayarak çok sesli bir toplumsal yapının vazgeçilmez araçlarından biri haline gelmiştir. Ancak kitle iletişim araçlarının farklı düşüncelerin iletilmesinde her zaman nesnel olduğunu söylemek zordur. Özellikle reyting başta olmak üzere çeşitli nedenlerden dolayı, pek çok haberin özünden uzaklaştırılarak kitlelere sunulması söz konusudur. Böylece olaylar çarpıtılarak, abartılarak ya da tersine küçümsenerek kitlelere ulaştırılmaktadır (San, 1994: 379).

Medyanın ortaya çıkan çeşitli sosyal hareketlerin amaçları doğrultusunda yayın yapmasının sakıncaları olabileceğini savunan kimseler de bulunmaktadır. Diğer bir ifade ile günümüzde medyanın ortaya koyduğu kampanyaların, demokratik temsil için özgün bir durum olmadığı yönünde eleştiriler bulunmaktadır. Diğer yandan medya aracılığı ile güç kazanan sosyal hareketlerin temsil özelliğinin olamayacağını ileri sürenler de bulunmaktadır. Oysa buna karşı görüşte olanlar, yeni sosyal hareketlerin köktenci demokratik bir anlayışın ifadesi olarak görülmesi gerektiğini belirtmektedirler (Geiling, 2000). Bu eleştirilerin kısmen haklı olduğu kabul edilmektedir. Çünkü herkesin eşit bir şekilde kamuoyuna katılma olanaklarının bulunmadığı toplumda, çeşitli etkinlikler düzenleyerek kamuoyu oluşturma gücüne sadece sınırlı gruplar ulaşabilmektedir. Oysa ideal olan bu kanalları kullanarak bütün toplumsal grupların sesini duyurmasıdır. Ulusal basının yerel sorunlara ilgi göstermemesi ya da ondan haberdar olmaması her zaman olasıdır. Bunun için en uygun politika toplumda farklı grupların seslerini duyurması için yerel basını güçlendirmektir.

4.3. Sosyal Bir Hareket İçin Kamuoyu İletişim Modeli

Kamuoyu ve özel olarak da medya, sosyal hareketin stratejik karar verme süreçlerinin en önemli evresidir. Medyadan yeterli desteğini alamayan bir sosyal hareketin, kamuoyunun etkisinde kalan büyük halk kitlelerine kendini anlatması zordur. Eğer kamuoyunun baskısı yeterli olmaz ise, siyasal karar alma sürecinde yer alan kişiler, sosyal harekete neden olan konu ya da olayları dikkate almazlar. Bu nedenle sosyal bir hareketin başarısı öncelikle kamuoyuna, ondan da öte onların medya ile ilişkisine bağlıdır. Bir kamuoyunun ortaya çıkış sürecini şekil 1'deki gibi şemalaştırılabilir.

Kaynak: Denis McQuail ve Sven Windahl, **Kitle İletişim Modelleri**, (Çev: Konca Yumlu) İmge Y., Ankara 1997, s.215

Şekil 1: Bir İletişim Kampanyası Modeli

Amaç: Çevreci, feminist gibi sosyal hareketlerde önemli konuların ve amaçların tam olarak tanımlanmasıdır. Amaçların net olarak ortaya konması, girişimlerin hedefe ulaşmasında önemli bir etkidir.

Karşı Görüşler: Çevre hareketleri ya da diğer sosyal hareketler, rakiplerinin karşı kamuoyu oluşturması ile başarısızlığa uğrayabilirler. Bu nedenle her sosyal hareket rakip ataklara karşı hazırlıklı olmak zorundadır.

İletişim Konusu: Sosyal hareketler daha çok günlük yaşamda karşılaşılan olaylar etrafında gelişir. Olaya karşı ortaya çıkan sosyal hareket, buna uygun argümanlar kullanılmalıdır. Diğer bir ifade ile farklı konularda farklı iletişim biçimleri kullanılmalıdır.

Hedef Nüfus ve Alıcı Grup: Girişimlerin etkilemek istediği herkes, hedef grup içerisine girmektedir. Hedef nüfusa ve alıcı gruba ulaşmadaki kolaylık, çeşitli farklılıklar göstermektedir.

Kanal: Farklı mesaj türleri ve farklı hedef grupları için birçok iletişim kanalı olabilir. Kitle iletişim araçlarının tartışma gündemine başlangıç olarak girmesi önemlidir.

Mesaj: Mesaj bütün izleyiciler için farklı olarak biçimlendirilebilir. Protestonun her aşamasında farklı bir mesaj vermek önemlidir.

Sözcü/Gönderen: Hareketin sözcüsü çeşitli eylemlerde seçilebilir. Toplumda bazı insanların popülaritesinin daha yüksek olması ya da konunun uzman kişileri toplum üzerinde daha etkili olması bu seçimi gerekli kılmaktadır. Bu durum, toplumun protesto hareketlerine ya da diğer etkinliklere daha fazla destek vermesini sağlayacaktır.

Elde Edilen Sonuç: Bir kampanyanın sonuçları, istenilen amaç yönünde gerçekleşir ya da gerçekleşmez. Ancak yapılan etkinlikler kişilerin davranışları, düşünceleri üzerinde önemli etki yapar.

4.4. Kamuoyu Aktörleri

Sosyal hareketlerin medya aracılığı ile büyük kitleleri etkileyebilmesi, sosyal hareketle yurttaş arasındaki etkileşime bağlıdır. Bu etkileşimin yönünün belirlenmesinde ve sosyal hareketin kendisini topluma anlatabilmesinde kamuoyu aktörleri her zaman önemli rol oynar. Kamuoyu oluşum sürecinde her şeyden önce kişi, grup, organizasyon, mekan, konu, referans gibi kurucu öğelere gereksinim vardır. Bu unsurlar halkın harekete geçmesinde iyi bir organizasyonla önemli rol oynayabilmektedir. Referans kaynağı ve tartışmayı yöneten konumunda olan kamuoyu aktörleri, konunun belirlenmesinde ve fikirlerin oluşmasında uygun ortam sağlayarak sosyal hareketlerin amaçları doğrultusunda kamuoyunun ortaya çıkmasına katkı sağlarlar.

Kamuoyu aktörleri, her olayın kendisine özgü koşullarında ortaya çıkmaktadır. Kamuoyu aktörlerinin varlığı, büyük ölçüde farklılaşmış toplumsal süreçlerin, eylem yönelimlerinin, yapı ve güdülenme öğelerinin ürünüdür. Toplumsal hareketlerin çözümlenmesinde önemli sorunlardan biri de kuşkusuz bu farklı öğelerin birleştirilmesinde yaşanmaktadır. İdeal düşünce, kamuoyu aktörlerinin serbest bir ortamda tartışmalar sonucu oluştuğu şeklindedir. Bu tartışmanın kaynağında genel olarak harekete katılanlar ile iktidar sahipleri arasındaki mücadeleye dayanmaktadır. Bu mücadele her iki tarafın büyük kitlelerin ya da kamuoyunun desteğini alma çerçevesinde ortaya çıkar. Hareketin sözcüleri, mevcut problemlerin kaynağının iktidar sahipleri ya da hedef alınan kişiler olduğuna yurttaşları ikna etmeye çalışır (Melucci, 1993: 269; Krähe, 2001).

Verimli tartışmaların ortaya çıkabilmesi toplumda bilgi ve kanaat çeşitliliğinin zenginliğine bağlıdır. Ancak bazen bilgi ve kanaat çeşitliliği kişiler ya da gruplar arasında uzlaşmayı olanaksız da kılabilir. Gerçekten potansiyel aktörler ne kadar çok olursa, serbest tartışmalardan ortak ideal bir düşünce üzerinde uzlaşmanın sağlanabilmesi de o kadar zor olmaktadır. Bu nedenle kamuoyu aktörlerinin uzlaşmacı bir tavır sergilemesi ve her zaman karşı tarafı da anlamaya çalışması önemlidir. Bu bazen savunulan düşüncelerin daha yumuşak bir şekilde olmasına bazen amacın daha alt bir düzeyde gerçekleşmesini kabullenmek şeklinde olabilmesi anlamına gelmektedir. Kamuoyu aktörlerinin tartışmalara katılmasını teşvik eden, onların etkinliğini artıran ve uzlaşma ortamı sağlayan en önemli unsur bilgidir. Bu nedenle aktörler arasında bilgi alış-verişi gerçekçi bir konumda olmalıdır (Brönnimann, 1996). Sonuç olarak kamuoyu aktörleri hareketin taban kazanmasına, sorunun topluma duyurulmasında ve toplum ile hareket arasında iletişim kurulmasında vazgeçilmez nitelikte önemli rol oynarlar.

SONUÇ

Demokrasinin tarihsel gelişim sürecinde tartışma ve kamuoyu sistemin temel ilkelerinden biri haline gelmiştir. Bu ilke artık demokratik sistemin bir gereği olarak kabul edilmektedir. Demokratik sistem içerisinde her iktidar ya da düşünce, ister sosyal hareket olarak isterse örgütlü bir yapı olarak ortaya çıksın, amaca ulaşabilmek için karşı görüştekileri ikna etmek ve zaman zaman da onların desteğini de almak zorundadır (Fuchs, 2000). Bu nedenle toplumsal alanda destek bulmanın ve çeşitli düşünceleri topluma benimsetmenin temel ilkesi, çeşitli görüş ve düşüncelere sosyal hareketlerin açık olması gereklidir.

Sosyal hareketler, demokratik toplumlarda yurttaşların örgütlenme ve birlikte hareket etme gibi becerilerinin gelişmesine büyük katkı sağlamaktadır. Bugün Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde beklide demokrasinin önündeki en büyük engel budur. Benzer görüş ve düşüncedeki insanların örgütlenmesinde sorunlar yaşanmaktadır. Bu durum kaçınılmaz olarak sivil toplum kuruluşlarının istenilen düzeyde gelişmesini de engellemektedir. Çeşitli grupların sorunlarını kamuoyu kanalı ile iletmesi, toplumda demokrasinin gelişmesine katkı sağlayacaktır. Ancak bunun gerçekleşmesi için siyasal sistemin demokratik bir özellik taşıması, her şeyden önce de bunu teşvik etmesi gerekir. Bu nedenle çok sesliliğin ortaya çıkması ve her yurttaşın düşüncesini ifade edebilmesi sistemin bunu destekleyen bir nitelikte olmasıyla yakından ilişkilidir. Diğer yandan güçlü, özgür ve çeşitlilik arz eden medyanın varlığı demokratik toplumun olmazsa olmaz bir başka koşuludur. Güçlü bir medya için hem hukuki güvence hem de ekonomik destek gereklidir. Başta yerel ölçekte yayın yapan kuruluşlar olmak üzere medyanın ekonomik sıkıntılardan kurtarılması önemlidir. Bunun için vergi muafiyetlerinin getirilmesi ve kredi olanaklarının artırılması gibi çeşitli önlemler devreye girmelidir. Çünkü gerek yerel medyada gerekse ulusal medyada ortaya çıkan sıkıntılar, demokrasinin de sıkıntıya girmesine neden olmaktadır. Her şeyden önce güçlü medya, siyasi iktidarların ve nüfuzlu kişilerin etkisinde kalmaması için gereklidir. Diğer yandan güçsüz bir medyanın yurttaşların yerel siyaset üzerindeki denetim işlevini de yerine getirmesini zorlaştıracaktır.

Demokrasinin gelişmesi toplumda her grubun kendisini ifade edebilmesine bağlıdır. Sosyal hareketler çeşitli grupların kendilerini ifade edebilmelerine olanak tanıyarak demokrasinin daha da kurumsallaşmasına hizmet etmektedir. Eğer sosyal hareketlerin ortaya çıkmasını engelleyecek mekanizmalar devreye sokulursa, siyasal sistemin kolaylıkla daha baskıcı bir yapıya bürünebileceği söylenebilir. Diğer bir anlatımla, sosyal hareketlerin engellemesi, demokratik toplumu daha sıkıntılı bir sürece sokacaktır. Bu gelişmeden sivil toplum kuruluşlarının olumsuz etkilenmesi kaçınılmazdır. Bu nedenle çevre, barış, feminist, anti-nükleer gibi çeşitli oluşumları marjinal bir gelişme şeklinde görmek yerine, demokratik sürecin gelişmesine yardım eden ve bu süreci daha işlevsel hale getiren girişimler olarak kabul etmek gerekir.

KAYNAKÇA

- APPEL, Jürgen (1999), "Massenmedien in der Zivilgesellschaft", Auf dem Wege zur Zivilgesellschaft, Der Bürger im Staat", Heft 3/99, Hrsg: LpB, s.156-159.
- BRÖNNIMANN, Christoph (1996), Öffentlichkeit, und politische Partizipation in kommunalen Netzwerken, Universität Zürich – Soziologisches Institut, <http://www.unizh.ch>, E.T.:18.03.2001.
- ÇUKURÇAYIR, M. Akif (2000), *Siyasal Katılma ve Yerel Demokrasi*, Ankara, Yargı Yayınları.
- DEMİR, Ömer ve Mustafa ACAR (1993), *Sosyal Bilimler Sözlüğü*, İstanbul, Ağaç Yayınları.
- EROĞUL, Cem (1999), *Devlet Yönetimine Katılma Hakkı*, Ankara, İmge Yayınları.
- FUCHS, Christian (2000), "Direktdemokratische Vorstellungen und Modelle", <http://www.stud1.tuwien.ac.at>, E.T.:12.01.2000.
- GEILING, Heiko (2001), "Politische Kultur und neu soziale Bewegungen", <http://www.agis.uni-hannover.de/agaisinfo/info3/pokulbe.htm>, E.T.:26.06.2001.
- IMHOF, Kurt(1996), "Fragilität und Innovativität der Moderne - Öffentlichkeit und Geschichtsphilosophie". in: Imhof, Kurt/Romano, Gaetano: Die Diskontinuität der Moderne. Zur Theorie des sozialen Wandels. Frankfurt a. M./New York: Campus: 111-129.
- ISELE, Christina (1996), "Bedeutung der sozialen Bewegungen in der Schweiz", Zürich <http://www.socio.ch/movpart>, E.T.:12.01.2001.
- JARREN, Otfried(1998), "Lokale Medien und kommunale Politik", Kommunalpolitik, Helmut Wollmann/Roland Roth (Hrsg), Bundeszentrale für politische Bildung, Schriftenreihe Band 356, Bonn: 274-289.
- KRÄHE, Thomas (2001), "Frieden braucht Bewegung", <http://www.dfg-vk.de>, E.T.:11.01.2001.
- MELUCCI, Alberto (1993), "Toplumsal Hareketler ve Günlük Hayatın Demokratikleşmesi", *Sivil Toplum ve Devlet*, Der: John Keane, (Çev: Levent KÖKER), İstanbul, Ayrıntı Yayınları: 267-278.
- NEIDHARDT, Friedhelm (1994), "Öffentlichkeit, öffentliche Meinung, soziale Bewegungen". in: Ders. (Hrsg.): Öffentlichkeit, öffentliche Meinung, soziale Bewegungen. Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie, Sonderheft 34, Opladen: Westdeutscher Verlag: 7-41.
- RASCHKE, Joachim (1987), "Zum Begriff der sozialen Bewegung", Neue soziale Bewegungen in der Bundesrepublik Deutschland, Schriftenreihe Band 252, Roland Roth/DieterRucht (Hrsg), Bundeszentrale für politische Bildung, Bonn: 19-44.
- SAN, Coşkun (1994), "İnsan Hakları Çerçevesinde Kimi Güncel Sorunlar", *A.Ü. SBF Dergisi*, Prof. Dr. Yılmaz Günel'a Armağan, Haziran- Aralık, 49(3-4):379-388.
- SCHAFFHAUSER, Roman (1997), "Öffentlichkeit und Soziale Bewegungen", http://socio.ch/movpar/t_rschaftl.htm, E.T.:22.01.2001.

- STAMM, Karl-Hainz (1988), *Alternative Öffentlichkeit*, Frankfurt/New York. Campus Verlag.
- TAUDT, Andreas (1986), Die Stellung der Bürgerinitiativen im Verfassungssystem des Grundgesetzes der Bundesrepublik Deutschland, Frankfurt am Main: Peter Lang.
- TÜRKİYE BİLİŞİM ŞURASI (2002), Hukuk Çalışma Grubu Raporu, 10-12 Mayıs 2002 Ankara.
- WASMUHT, Ulrike C. (1987), "Die Entstehung und Entwicklung der Friedenbewegungen der achtziger Jahre", Neue soziale Bewegungen in der Bundesrepublik Deutschland, Schriftenreihe Band 252, Roland Roth/Dieter Rucht (Hrsg), Bundeszentrale für politische Bildung, Bonn: 109-132.
- WIESENDAHL, Elmar (1995), "Bürgerinitiativen", Wörterbuch Staat und Politik, Dieter Nohlen (Hrsg), Bundeszentrale für politische Bildung, Bonn: 59-63.